

**Alicja K. Zawadzka¹, Barbara Korwel-Lejkowska¹,
Tomasz Michalski²**

¹ Uniwersytet Gdański

Wydział Nauk Społecznych

Zakład Badań Krajobrazu i Kształtowania Środowiska

alicja.zawadzka@ug.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-1657-0767>

barbara.korwel-lejkowska@ug.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-2315-1579>

² Uniwersytet Gdański

Wydział Nauk Społecznych

Zakład Geografii Politycznej

tomasz.michalski@ug.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-7916-9620>

Atrakcyjność przyrodnicza miast Cittaslow północnej Polski

Zarys treści: Głównym celem artykułu jest rozpoznanie atrakcyjności przyrodniczej 29 miast Cittaslow północnej Polski w zakresie występowania w nich form ochrony przyrody oraz terenów zieleni miejskiej, takich jak parki spacerowo-wypoczynkowe, zieleńce, tereny zieleni osiedlowej i lasy gminne. Artykuł składa się z trzech części.

W pierwszej poddano analizie dotychczasowe badania odnoszące się do polskich miast Cittaslow, w tym analizie szczegółowej – badania ilościowe. W drugiej dokonano kwerendy ustawowych definicji form ochrony przyrody, ich liczebności i trybu powoływania oraz definicji terenów zieleni. W trzeciej części dokonano badań występowania form ochrony przyrody oraz terenów zieleni miejskiej. W podsumowaniu utworzono ranking atrakcyjności przyrodniczej miast Cittaslow północnej Polski.

Słowa kluczowe: formy ochrony przyrody, tereny zieleni miejskiej, małe miasta, Cittaslow

Wprowadzenie

Dobrostan (ang. well-being) to idea przewodnia Cittaslow – międzynarodowej sieci miast, w których żyje się dobrze (ang. International Network of Towns Where Living is Good). Ruch Cittaslow powstał w 1999 r., w którym merowie czterech włoskich miast (Orvieto, Greve in Chianti, Bra i Positano) uznali za celowe, aby ideę, powstałego w 1986 r. ruchu Slow Food, rozszerzyć na sposób zarządzania miastem w zakresie ochrony środowiska, dbałości o dziedzictwo kulturowe

i architektoniczne oraz wprowadzania nowoczesnych rozwiązań poprawiających komfort życia mieszkańców. Od wielu lat badacze różnych profesji i narodowości analizują fenomen ruchu Cittaslow, a w podejściu badawczym można wyróżnić trzy generalne fazy: od rozważań ogólnych na temat sieci Cittaslow, przez case study poszczególnych miast członkowskich, aż po badania różnych zagadnień we wszystkich albo wybranych miastach Cittaslow. W pierwszym etapie ruch Cittaslow był przedmiotem ogólnych rozważań na temat idei założycielskiej, procesu certyfikacji i jego aspektu turystycznego (Knox 2005, Parkins, Craig 2006, Pink 2007, Nilsson i in. 2011, Sukiennik 2014, Presenza i in. 2015, Zadęcka 2016, Galibarczyk 2017, Górski i in. 2017, Zawadzka 2017a, b, c). W drugim etapie były badane case study różnych miast, takich jak: australijskie, brytyjskie, duńskie, hiszpańskie, irlandzkie, francuskie, niemieckie, polskie, południowokoreańskie i tureckie, wymienione przez Zawadzką (2018). Od 2017 r. w trzecim etapie badania naukowe dotyczące polskich miast Cittaslow nie obejmowały już pojedynczych miast, ale różną problematykę, w której delimitacją przestrzenną były wszystkie albo wybrane miasta członkowskie. Badano wymiar ludnościowo-gospodarczy i turystyczno-rekreacyjny (Konecka-Szydłowska 2017); różnice w poziomie życia mieszkańców miast realizujących koncepcję Cittaslow w Polsce (Janusz 2018); ich dostępność (Zawadzka 2018) oraz potencjał turystyki religijno-poznawczej (Zawadzka 2019) we wszystkich miastach należących do Cittaslow w roku badania. Ponadto badano: jazdę rowerem jako zrównoważoną alternatywną formę transportu w 20 miastach (Jaszcak i in. 2020); strukturę przestrzenną 22 miast (Zagroba i in. 2021); atrakcyjność architektoniczną i urbanistyczną trzech nadmorskich miast (Zawadzka 2021); przewyższanie problemów społeczno-gospodarczych na obszarach kryzysowych poprzez rewitalizację w 14 miastach (Zielińska-Szczepkowska i in. 2021); potencjał społeczno-gospodarczy w 28 miastach (Farelnik i in. 2021) oraz przekształcenia terenów zieleni na centralnych placach po rewitalizacji w 4 miastach (Jaszcak i in. 2022). Dotychczas nie były analizowane miasta Cittaslow ze względu na obecność terenów objętych formami ochrony przyrody i terenów zieleni miejskiej, a niniejszy artykuł wypełnia tę lukę, przyjmując jako delimitację przestrzenną miasta Cittaslow północnej Polski położone w województwie warmińsko-mazurskim (27 miast), pomorskim (Nowy Dwór Gdański) i zachodniopomorskim (Sianów). Należy przy tym zaznaczyć, że w Polsce występują trzy generalne typy gmin (miejskie, miejsko-wiejskie, wiejskie), natomiast wśród miast Cittaslow północnej Polski są zarówno gminy miejskie (Bartoszyce, Braniewo, Działdowo, Górowo Iławeckie, Lidzbark Warmiński, Lubawa, Nowe Miasto Lubawskie, Szczytno), całe gminy miejsko-wiejskie (Biskupiec, Gołdap, Kisielice, Morąg, Olecko, Orneta, Sianów, Węgorzewo), jak i wyłącznie miasta w gminach miejsko-wiejskich (Barczewo, Bisztynek, Dobrze Miasto, Jeziorany, Lidzbark, Nidzica, Nowy Dwór Gdański, Olsztyn, Pasym, Reszel, Ryn, Sępólno) oraz gmina wiejska (Wydminy).

Głównym celem artykułu jest identyfikacja atrakcyjności przyrodniczej 29 miast Cittaslow północnej Polski położonych na terenie trzech województw: warmińsko-mazurskiego, pomorskiego i zachodniopomorskiego (ryc. 1) ze względu na występowanie form ochrony przyrody i terenów zieleni miejskiej.

Źródło: opracowanie własne.

Źródła danych i zastosowane metody

Przy gromadzeniu danych posłużono się metodą wtórnej analizy jakościowej (Borkowska-Besza i in. 2017), korzystając ze źródła określanego przez Heatona (2008) jako „formalne repozytoria”. Analizę dotychczasowych badań ilościowych z odniesieniem do miast Cittaslow północnej Polski wykonano na podstawie kwerendy opublikowanych artykułów naukowych. Natomiast do badania atrakcyjności przyrodniczej skorzystano z zasobów Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w postaci warstw GIS (dane dotyczące form ochrony przyrody; dostęp: 11.09.2023) oraz Banku Danych Lokalnych (dane statystyczne dotyczące terenów zieleni miejskiej wg stanu na rok 2021; dostęp: 22.06.2023). Przy wykorzystaniu oprogramowania MapInfo wyliczono odsetek analizowanych typów obszarów w rzeczywistych granicach przynależności do Cittaslow. Wynika to z przyjęcia,

za Long-Sutehall i in. (2010), że zadaniem zrealizowanego badania powinno być wygenerowanie i synteza nowych znaczeń z wcześniejszych badań. Analizę przeprowadzono niezależnie dla form ochronnych przyrody oraz dla terenów zieleni miejskiej. Ponieważ formy ochrony przyrody (poza pomnikami przyrody) występowały w miastach nielicznie, posłużono się metodą opisową, ograniczając się do prezentacji danych w tabeli. Natomiast w przypadku terenów zieleni miejskiej nałożono na siebie dwie metody. Pierwsza to obliczenie wskaźnika syntetycznego (Runge 2007), który jest sumą odsetków udziałów terenów zieleni będących we władaniu władz gminnych. Jego podziału na grupy dokonano w oparciu o rozstęp krytyczny Hellwiga (Hellwig 1968). Druga metoda to klasyfikacja wielocechowa (metodą Warda przy odległości euklidesowej) (Parysek 1982). Do poszukiwań powiązań pomiędzy poszczególnymi formami ochrony przyrody a terenami zieleni miejskiej wykorzystano współczynnik korelacji liniowej Pearsona.

W przypadku form ochrony przyrody w analizie posłużono się ośmioma zmiennymi, takimi jak: (1) rezerваты przyrody, (2) parki krajobrazowe, (3) obszary chronionego krajobrazu, (4) obszary specjalnej ochrony ptaków (OSOP) Natura 2000, (5) specjalne obszary ochrony siedlisk (SOOS) Natura 2000, (6) użytki ekologiczne, (7) zespoły przyrodniczo-krajobrazowe i (8) pomniki przyrody. W przypadku terenów zieleni miejskiej użyto czterech zmiennych, takich jak: (1) parki spacerowo-wypoczynkowe, (2) zieleńce, (3) tereny zieleni osiedlowej i (4) lasy gminne.

Dotychczasowe badania ilościowe z odniesieniem do miast Cittaslow północnej Polski

Aksesji do Cittaslow towarzyszy oczekiwanie korzyści. Zarówno burmistrzowie, jak i lokalni liderzy widzą we wstąpieniu do sieci Cittaslow szansę na zaistnienie tych miast w świadomości mieszkańców regionu, a przez to na pobudzenie rozwoju społeczno-gospodarczego i wzmożenie ruchu turystycznego (Zawadzka 2017a). Wśród potencjalnych korzyści są np. społeczne i ekonomiczne (Zawadzka 2017b). Korzyści mogą być osiągnięte również w strefie przyrodniczej, gospodarczej oraz przestrzennej. I tak w strefie przyrodniczej mogą to być: czyste powietrze, niski poziom hałasu, woda w odpowiedniej ilości i jakości, czyste gleby, wysoka bioróżnorodność i produktywność ekosystemów, homeostaza, dostępność przestrzenna i ciągłość terenów zielonych, wypoczynkowych i rekreacyjnych, bezpieczeństwo ekologiczne itp.; w strefie społecznej – sprawiedliwość społeczna, wysoki stopień zaspokajania podstawowych potrzeb, wysoka jakość życia, dobre oraz zdrowe warunki zamieszkania i pracy, wysoki poziom obsługi mieszkańców, brak konfliktów społecznych, wysoki poziom bezpieczeństwa, obywatelskie postawy mieszkańców, dobre relacje społeczne, odpowiedzialność za dobro wspólne itp.; w strefie gospodarczej – zdywersyfikowana struktura gospodarcza, oparcie rozwoju na lokalnym potencjale, wysoka produktywność i efektywność, wdrażanie nowych technologii, rozwój kreatywności i lokalnej przedsiębiorczości,

rozwinięty publiczny transport miejski, wyposażenie infrastrukturalne, większa odporność na kryzysy itp.; w strefie przestrzennej – estetyka i czystość otoczenia, ład architektoniczny, poszanowanie dziedzictwa kulturowego, organizacja terenów publicznych, wysoka efektywność funkcjonowania struktur miejskich, oszczędna gospodarka terenami, brak lub mniej terenów zaniedbanych i zdegradowanych, ład przestrzenny itp. (Farelnik i in. 2021 na podstawie Mierzejewska 2004). Jest oczywiste, że wymienione wartości można osiągać bez członkostwa w sieci Cittaslow, jednak wspiera ono, mobilizuje oraz obliguje do rozwoju w określonych kierunkach. Rozwój ten jest długofalowy, ponieważ każde miasto członkowskie co pięć lat w procedurze recertyfikacji rozliczane jest z działań, jakie podjęło, aby stawać się rzeczywistym miastem, w którym żyje się dobrze. W międzynarodowym statucie miast Cittaslow, w rozdziale 1 – „Definicja i cele”, w art. 3 – „Wartości” zostało zapisane, że „stowarzyszenie założone w Orvieto dnia 15 października 1999 r. podejmuje waloryzację samych miast, jak też okolicznego terytorium w każdej formie: kulturalnej, środowiskowej, społecznej i gospodarczej; promuje lokalną mikroekonomię, wymianę dobrych praktyk w ramach sieci, wspiera działania aktywnego obywatelstwa wśród lokalnej społeczności we współpracy z przyszłymi pokoleniami”. Niezależnie od członkostwa w Cittaslow „w warunkach dynamicznie rozwijającej się konkurencyjności terytorialnej, samorządy muszą wykorzystywać każdą nadarżającą się okazję do poprawy funkcjonowania gminy z myślą o uszczęśliwianiu kluczowych odbiorców usług społecznych” (Bober, Kudłacz 2017).

Wśród badań wymienionych na początku artykułu pięć analiz było prowadzonych w oparciu o dane ilościowe (Konecka-Szydłowska 2017, Janusz 2018, Zawadzka 2019, Farlenik i in. 2021). Badanie wymiaru ludnościowo-gospodarczego miast Cittaslow (Konecka-Szydłowska 2017) przeprowadzono z wykorzystaniem siedmiu następujących zmiennych: (1) dynamika zmian ludnościowych 2002–2012 w %, (2) przyrost naturalny w ‰, (3) saldo migracji w ‰, (4) liczba przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców, (5) udział ludności w wieku produkcyjnym w %, (6) liczba pracujących na 1000 mieszkańców, (7) stosunek przyjazdów/wyjazdów do pracy. Badanie przeprowadzono dla 23 miast należących do Cittaslow. Wśród miast Cittaslow północnej Polski najwyższym poziomem ludnościowo-gospodarczym charakteryzowały się Lubawa i Gołdap, najniższym – Górowo Iławskie i Reszel. Również badanie wymiaru turystyczno-rekreacyjnego miast Cittaslow (Konecka-Szydłowska 2017) przeprowadzono z wykorzystaniem siedmiu zmiennych, takich jak: (1) liczba sklepów na 1000 mieszkańców, (2) liczba podmiotów w zakresie zakwaterowania na 1000 mieszkańców, (3) liczba podmiotów gastronomicznych na 1000 mieszkańców, (4) liczba podmiotów w zakresie kultury, rozrywki, rekreacji na 1000 mieszkańców, (5) udział lasów w powierzchni miasta w %, (6) liczba turystów zagranicznych na 1000 mieszkańców, (7) liczba udzielonych noclegów turystom zagranicznym na 1000 mieszkańców. Badanie wykonano dla 23 miast należących do Cittaslow. Wśród miast Cittaslow północnej Polski najwyższym poziomem turystyczno-rekreacyjnym charakteryzowały się Ryn i Gołdap, najniższym – Dobrze Miasto i Bisztynek. Badanie różnic w poziomie życia mieszkańców miast realizujących koncepcję Cittaslow w Polsce (Janusz

2018) wykonano dla roku 2006 i 2016 z użyciem 9 zmiennych z podziałem na stymulanty (S) i destymulanty (D): (1) całkowite saldo migracji (w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) (S), (2) obciążenie demograficzne (w %) (D), (3) udział zarejestrowanych bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w %) (D), (4) średnia powierzchnia użytkowa w domu na osobę (w m²) (S), (5) dochody per capita (w zł) (S), (6) podmioty gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON (w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców) (S), (7) mieszkańcy gospodarstw domowych podłączonych do oczyszczalni ścieków (w % populacji) (S), (8) liczba uczestników imprez masowych (na 1000 mieszkańców) (S), (9) liczba mieszkańców na bibliotekę (D). Badanie przeprowadzono dla 28 miast należących do Cittaslow. Wśród miast Cittaslow północnej Polski największą różnicą w poziomie życia mieszkańców in plus charakteryzowały się Ryn i Górowo Iławeckie, największą różnicą in minus – Działdowo i Nidzica. Badanie potencjału religijno-poznawczego miast Cittaslow (Zawadzka 2019) wykonano w oparciu o identyfikację obiektów sakralnych znajdujących się na terenie (i w pobliżu) miasta Cittaslow; obiektom przypisano następujące punkty: dla konkatedry – 10 pkt, kolegiaty – 7 pkt, sanktuarium – 5 pkt, sanktuarium położonego w pobliżu miasta Cittaslow – 4 pkt, budynku sakralnego objętego ochroną konserwatorską – 3 pkt, kościoła parafialnego – 1 pkt. Ponadto przyznano 2 pkt miastu, w którego herbie jest symbol chrześcijański oraz 8 pkt miastu, przez które przebiega Droga Camino de Santiago – szlak pielgrzymkowy do katedry w Santiago de Compostela w północno-zachodniej Hiszpanii, zwany po polsku Drogą św. Jakuba. Badanie przeprowadzono wśród 30 miast należących do Cittaslow w roku badania. Wśród miast Cittaslow północnej Polski najwyższy potencjał religijno-poznawczy przejawiają Braniewo i Lidzbark Warmiński, najniższy – Nidzica i Ryn. Badanie potencjału społeczno-gospodarczego miast Cittaslow (Farlenik i in. 2021) wykonano, obliczając wskaźnik syntetyczny z użyciem 14 zmiennych z podziałem na stymulanty (S) i destymulanty (D): (1) liczba ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (D), (2) liczba podmiotów sektora prywatnego na 1000 mieszkańców (S), (3) udział podmiotów sekcji C (przetwórstwo przemysłowe) w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych (S), (4) udział podmiotów sekcji G (handel hurtowy i detaliczny oraz naprawa pojazdów samochodowych) w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych (S), (5) udział podmiotów sekcji I oraz R (działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi oraz kulturą, rozrywką i rekreacją) w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych (S), (6) liczba pracujących na 1000 mieszkańców (S), (7) przyrost naturalny na 1000 mieszkańców (S), (8) saldo migracji wewnętrznych na pobyt stały na 1000 mieszkańców (S), (9) współczynnik skolaryzacji brutto uczniów szkół gimnazjalnych (S), (10) liczba ludności przypadająca na jedną przychodnię (D), (11) liczba ludności przypadająca na jedną aptekę (D), (12) liczba mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (S), (13) przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na jedną osobę (S), (14) udział ludności korzystającej z kanalizacji w ogólnej liczbie ludności (S). Badanie przeprowadzono dla 28 miast. Wśród miast Cittaslow północnej Polski najwyższy potencjał społeczno-gospodarczy ma Lubawa i Nowy Dwór Gdański, najniższy – Sępól i Górowo Iławeckie.

Podstawy prawne dotyczące form ochrony przyrody i terenów zieleni

Ustanowienie prawnych form ochrony przyrody obowiązujących w państwie świadczy o wysokich wartościach przyrodniczych danego obszaru, lepszych ekologicznych warunkach życia mieszkańców, wyższym (niż na obszarach nieobjętych ochroną) udziale terenów biologicznie czynnych. Formy ochrony przyrody przyciągają turystów, stanowiąc nie tylko miejsce rekreacji i wypoczynku, ale współtworząc wizerunek miejscowości jako produktu turystycznego. W polskim systemie prawnym istnieje 10 form ochrony przyrody wymienionych w art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, takich jak (1) parki narodowe, (2) rezerваты przyrody, (3) parki krajobrazowe, (4) obszary chronionego krajobrazu, (5) obszary Natura 2000, (6) pomniki przyrody, (7) stanowiska dokumentacyjne, (8) użytki ekologiczne, (9) zespoły przyrodniczo-krajobrazowe oraz (10) ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Park narodowy, zgodnie z art. 8 ust. 1 wymienionej ustawy obejmuje obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1000 ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe. Od 2001 r. są w Polsce 23¹ parki narodowe, ale żadne z polskich miast sieci Cittaslow nie jest położone w obrębie parku narodowego.

Rezerваты przyrody, zgodnie z art. 13 ust. 1 wymienionej ustawy, obejmują obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi. W Polsce jest obecnie 1449 rezerwatów przyrody.

Niższy reżim ochronny posiada **park krajobrazowy**, który zgodnie z art. 16 ust. 1 ustawy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. W Polsce istnieją 124 parki krajobrazowe.

Obszary chronionego krajobrazu, zgodnie z art. 23 ust. 1 ustawy, to forma, która obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe z uwagi na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych. Forma ta łączy ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. W Polsce istnieje 407 obszarów chronionego krajobrazu.

Obszary Natura 2000, zgodnie z art. 5 pkt 2b wymienionej ustawy, to obszary specjalnej ochrony ptaków (OSOP), specjalne obszary ochrony siedlisk (SOOS) lub obszary mające znaczenie dla Wspólnoty Europejskiej, utworzone

¹ Wszystkie dane dotyczące liczby form ochrony przyrody wg danych GDOŚ pochodzą z: <https://www.gov.pl/web/gdos/formy-ochrony-przyrody> (dostęp: 11.09.2023).

w celu ochrony populacji dziko występujących ptaków lub siedlisk przyrodniczych lub gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty Europejskiej. Obecnie w Polsce są 994 obszary Natura 2000, w tym: 145 OSOP i 849 SOOS.

Pomniki przyrody, zgodnie z art. 40 ustawy, to pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów. Obecnie w Polsce znajdują się 31 404 pomniki przyrody, choć liczba ta ulega częstym zmianom w porównaniu do pozostałych form.

Stanowiskami dokumentacyjnymi, zgodnie z art. 41 ustawy, są niewyodrębniające się na powierzchni lub możliwe do wyodrębnienia, ważne pod względem naukowym i dydaktycznym, miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych, jaskinie lub schroniska podskalne wraz z namuliskami oraz fragmenty eksploatowanych lub nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych; mogą być nimi również miejsca występowania kopalnych szczątków roślin lub zwierząt. Obecnie w Polsce jest 178 stanowisk dokumentacyjnych, z czego żadne nie występuje w granica miasta należącego do sieci Cittaslow.

Użytki ekologiczne, które zgodnie z art. 42 ustawy, stanowią zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej (naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania). Obecnie w Polsce są 7654 użytki ekologiczne.

Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, zgodnie z art. 43 ustawy, to fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne. Obecnie istnieją 263 zespoły przyrodniczo-krajobrazowe.

Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów zgodnie z art. 46 ustawy obejmuje okazy gatunków oraz siedliska i ostoje roślin, zwierząt i grzybów; ma na celu zapewnienie przetrwania i właściwego stanu ochrony dziko występujących na terenie kraju lub innych państw członkowskich Unii Europejskiej rzadkich, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną na podstawie przepisów umów międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest stroną, gatunków roślin, zwierząt i grzybów oraz ich siedlisk i ostoi, a także zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej.

W Polsce występuje łącznie 1838 chronionych gatunków (715 gatunków roślin, 322 gatunków grzybów i 801 gatunków zwierząt).

Prowadzenie granic przyrodniczych obszarów chronionych związane jest z uwarunkowanymi prawnie kompetencjami organów administracyjnych do ich uchwalania, co regulowane jest wspomnianą ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Określenie granic **parku narodowego** następuje w drodze rozporządzenia Rady Ministrów (art. 10), **rezerwaty przyrody** tworzone są na

mocy zarządzenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska (art. 13), natomiast sejmiki województw na podstawie wydawanej uchwały mogą powoływać **parki krajobrazowe** (art. 16) i **obszary chronionego krajobrazu** (art. 23). Na mocy rozporządzeń ministra właściwego do spraw środowiska tworzone są **obszary Natura 2000** (art. 26). Ustanowienie **pomników przyrody, stanowisk dokumentacyjnych, użytków ekologicznych i zespołów przyrodniczo-krajobrazowych** następuje w drodze uchwały rady gminy (art. 44) i tylko do jej granic może być prowadzone. **Ochroną gatunkową** obejmowane są gatunki roślin, zwierząt i grzybów na podstawie rozporządzenia ministra właściwego do spraw środowiska, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw rolnictwa (art. 48–50).

Siedem z wymienionych form ochrony przyrody, atrakcyjnych turystycznie, występuje w miastach Cittaslow (rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, użytki ekologiczne oraz zespoły przyrodniczo-krajobrazowe). Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów, ze względu na zmienność sezonową i wieloletnią, a w szczególności mobilność poszczególnych osobników, nie została poddana analizie.

W polskim systemie prawnym istnieje definicja **terenów zieleni** i zgodnie z art. 5 pkt 21 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody są to tereny urządzone wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, pełniące funkcje publiczne, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe, cmentarze, zieleń towarzysząca drogom na terenie zabudowy, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom, dworcom kolejowym oraz obiektom przemysłowym. Ponadto w rozporządzeniu Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 17 grudnia 2021 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wymieniony jest **teren zieleni**, do którego zaliczono teren zieleni naturalnej, teren zieleni urządzonej, teren ogrodów działkowych i teren plaży. Z punktu widzenia atrakcyjności przyrodniczej istotne są ogrody działkowe – jako przestrzenie do relatywnie bezpiecznego wypoczynku indywidualnego. Ponieważ jednak w większości przypadków są ogrodzone i zamykane, co ogranicza możliwości wstępu osób postronnych, nie zostały poddane analizie. Natomiast za tereny zieleni miejskiej wpływające znacząco na atrakcyjność przyrodniczą uznano parki spacerowo-wypoczynkowe, zieleńce, tereny zieleni osiedlowej oraz lasy gminne. Warto przypomnieć, że **tereny zieleni** należą do elementów **zielonej infrastruktury**, definiowanej przez Komisję Europejską (2013) jako strategicznie zaplanowana sieć obszarów naturalnych i półnaturalnych wraz z innymi elementami środowiska, zaprojektowana i zarządzana w sposób mający zapewnić szeroką gamę usług ekosystemowych. Obejmuje ona obszary tzw. zielone (lub niebieskie w przypadku ekosystemów wodnych) oraz inne cechy fizyczne obszarów lądowych (w tym przybrzeżnych) i morskich. Na lądzie zielona infrastruktura jest obecna na obszarach wiejskich i w środowisku miejskim.

Formy ochrony przyrody i tereny zieleni miejskiej w miastach Cittaslow północnej Polski

Liczbę form ochrony przyrody w badanych miastach przedstawiono w tabeli 1. Osobno analizę przeprowadzono dla pomników przyrody i pozostałych form. Zdecydowała o tym minimalna powierzchnia zajmowana przez pomniki przyrody oraz ich relatywnie duża liczba względem pozostałych form. Ponadto zrezygnowano z wyliczania udziałów procentowych form ochrony przyrody, ponieważ

Tabela 1. Liczba form ochrony przyrody w miastach Cittaslow północnej Polski

	Rezerwy przyrody	Parki krajobrazowe	Obszary chronionego krajobrazu	OSOP Natura 2000	SOOS Natura 2000	Użytki ekologiczne	Zespoły przyrodniczo- krajobrazowe	Pomniki przyrody
Węgorzewo	4	0	4	2	3	2	0	42
Gołdap	3	1	6	1	2	0	2	16
Biskupiec	2	0	3	1	1	3	4	3
Wydminy	0	0	5	1	1	1	0	11
Morąg	0	0	4	0	1	3	0	8
Sianów	2	0	1	0	2	2	0	63
Orneta	1	0	2	1	1	0	0	33
Olecko	0	0	3	0	0	1	0	10
Braniewo	1	0	0	1	2	0	0	5
Nowe Miasto Lubawskie	1	0	1	0	1	0	0	1
Sępólno	0	0	2	1	0	0	0	0
Szczytno	0	0	1	0	0	1	0	12
Lidzbark	0	1	1	0	0	0	0	6
Działdowo	0	0	0	0	0	2	0	2
Bartoszyce	0	0	1	1	0	0	0	1
Lidzbark Warmiński	0	0	2	0	0	0	0	1
Kisielice	0	0	1	0	0	0	0	25
Lubawa	0	0	1	0	0	0	0	1
Barczewo	0	0	1	0	0	0	0	0
Dobre Miasto	0	0	1	0	0	0	0	0
Jeziorany	0	0	1	0	0	0	0	0
Ryn	0	0	1	0	0	0	0	0
Górowo Iławeckie	0	0	0	0	0	0	0	6
Nowy Dwór Gdański	0	0	0	0	0	0	0	5
Bisztyniek	0	0	0	0	0	0	0	2
Nidzica	0	0	0	0	0	0	0	1
Olsztyniek	0	0	0	0	0	0	0	0
Pasym	0	0	0	0	0	0	0	0
Reszel	0	0	0	0	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne.

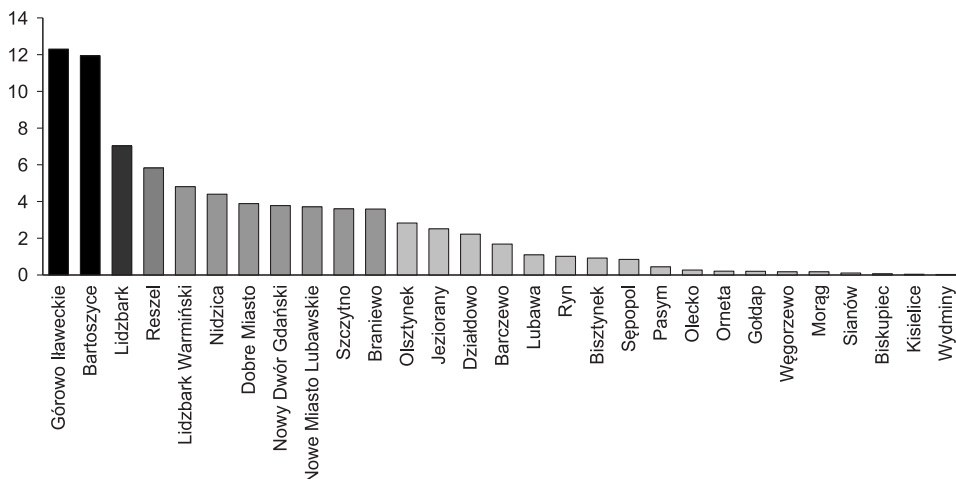
istnieje możliwość nakładania się na siebie różnych form, tak że suma mogłaby osiągnąć więcej niż 100% powierzchni danej jednostki samorządu terytorialnego.

Analizując liczbę form ochrony przyrody w miastach Cittaslow północnej Polski (tab. 1), można stwierdzić, że najczęściej (liczono bez pomników przyrody) jest ich w Węgorzewie i Gołdapi (po 15) oraz Biskupcu (14). Następnie jest grupa gmin o średniej liczbie form ochrony przyrody: Wydminy i Morąg (po 8) oraz Sianów (7). W prawie wszystkich tych obszarach relatywnie tak dużą liczbę form ochrony przyrody osiągnięto głównie za sprawą obszarów chronionego krajobrazu. Wyjątek stanowi Biskupiec, gdzie najczęściej było zespołów przyrodniczo-krajobrazowych. Po przeciwnej stronie jest grupa 7 miast Cittaslow (Górowo Iławeckie, Nowy Dwór Gdański, Bisztynek, Nidzica, Olsztynek, Pasym, Reszel), w których nie odnotowano żadnej formy ochrony przyrody (liczono bez pomników przyrody). Pomiędzy nimi znajduje się grupa 16 miast o liczbie form ochrony przyrody zawierającej się między 1 a 5.

W 6 gminach udział poszczególnych form ochrony przyrody przekroczył połowę ich powierzchni. Tak jest w przypadku Sępólka (100% powierzchni gminy to OSOP Natura 2000), Rynu (100% to obszar ochronionego krajobrazu), Lidzbarka (69,4% to park krajobrazowy), Gołdapi (63,7% to obszary chronionego krajobrazu), Węgorzewa (56,8% to obszary chronionego krajobrazu) i Wydminy (52,0% to również obszary chronionego krajobrazu).

W analizowanej grupie gmin występowały 254 pomniki przyrody (tab. 1), z tego najczęściej w Sianowie (63), Węgorzewie (42) oraz Orniecie (33). Z drugiej strony w 8 miastach nie odnotowano żadnego pomnika przyrody.

Analizując udział terenów zieleni miejskiej (pominięto więc lasy należące do Lasów Państwowych lub prywatnych właścicieli), można zauważyć, że w przypadku większości spośród badanych miast udział tych terenów jest niewielki (ryc. 2). Dominują miasta o udziale 0,03% do 2,83%. Występują zaledwie 4 miasta

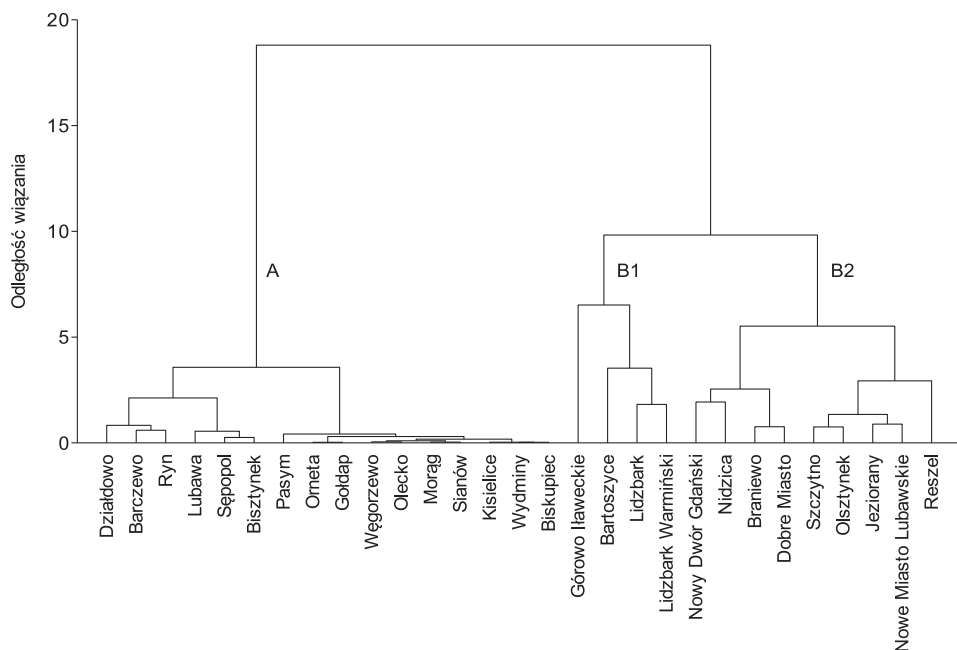

Ryc. 2. Odsetek terenów zieleni miejskiej [% całości obszaru]

Źródło: opracowanie własne.

o udziałach terenów zieleni miejskiej przekraczających 5% powierzchni. W Górowie Iławeckim największe znaczenie mają zieleńce, w Bartoszych oraz Lidzbarku lasy gminne, a w Reszlu – parki spacerowo-wypoczynkowe.

Analizując tereny zieleni miejskiej, za pomocą klasyfikacji wieloczechowej badane miasta Cittaslow podzielono na trzy grupy (ryc. 3). Grupy te są silnie powiązane z opisanym wcześniej odsetkiem terenów zieleni miejskiej. W pierwszej grupie (typ A) znalazły się miasta o bardzo małym odsetku terenów zieleni miejskiej. Ich cechą wspólną jest bardzo niski, niejednokrotnie osiągający 0%, odsetek gminnych lasów. Do typu B2 zaliczono miasta o relatywnie wysokim i bardzo wysokim odsetku terenów zieleni miejskiej. Ponadto ich cechami wspólnymi są bardzo wysoki odsetek terenów zieleni osiedlowej oraz lasów gminnych. W typie B1 przeważają miasta o średnich udziałach terenów zieleni miejskiej w całkowitej powierzchni gminy. Ich cechami charakterystycznymi są średni udział zieleńców oraz wysoki terenów zieleni osiedlowej.

Ryc. 3. Wyniki klasyfikacji wieloczechowej

Źródło: opracowanie własne.

Symptomatyczne jest, że nie widać związku między terenami zieleni miejskiej a liczbą form ochrony przyrody. Bowiem wartości współczynnika korelacji liniowej Pearsona liczone pomiędzy liczbą poszczególnych form ochrony przyrody a odsetkiem terenów zieleni miejskiej zamykają się w przedziale od $-0,43$ do $0,07$. Korelacja dla sumarycznej liczby form ochrony przyrody (liczonych bez pomników przyrody) i odsetka terenów zieleni miejskiej wyniosła $-0,42$.

Podsumowanie

Zachowanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych miast sieci Cittaslow jest niezbędne dla ich stabilnego rozwoju. Służyć powinny temu instrumenty planowania przestrzennego, co podkreślają m.in. Cieszevska (2008) i Zawadzka (2017c). Ustanawianie form ochrony przyrody w miastach spotyka się zwykle z uprzedzeniem mieszkańców lub władz, co spowodowane jest obawą przed ograniczeniem niektórych form zagospodarowania przestrzennego. Potwierdzają to nie tylko wyniki badań własnych, pokazujące niską liczbę jakichkolwiek form ochrony przyrody w analizowanych miastach, ale również przykłady podawane przez innych autorów (Malinowska, Szumacher 2013, Badora 2023). Niemniej ochrona walorów przyrodniczo-krajobrazowych może przyczynić się do wzrostu komfortu życia, ograniczenia chaosu przestrzennego, dezintegracji stylu krajobrazu i agresji wizualnej (Chmielewski i in. 2018), co powinno być szczególnie istotne dla miast Cittaslow. W literaturze częściej spotyka się opracowania dotyczące form ochrony przyrody w miastach dużych, natomiast dla miast małych, na skalę krajową niewiele jest kompleksowych ujęć. Dobrym przykładem uzupełniającym lukę w tym zakresie jest praca Badory (2023), ukazująca analizę występowania zespołów przyrodniczo-krajobrazowych dla 31 małych miast Polski, definiowanych jako miasta o liczbie ludności poniżej 20 tys. mieszkańców (w tym Gołdapi, należącej do Cittaslow). Autor zwraca w niej uwagę na problem niewielkiego udziału form ochrony przyrody w granicach małych miast, ich przygranicznej lokalizacji, związanej z faktem zmniejszania się antropopresji od centrum w kierunku granic miasta, a w konsekwencji mniejszym przekształceniem krajobrazu i tym samym korzystniejszymi warunkami dla ustanowienia tej formy ochrony.

W procesie akcesyjnym do Cittaslow ważne miejsce zajmują kwestie związane z formami ochrony przyrody i terenami zieleni. Z analizy kryteriów certyfikacyjnych wynika, że 89% z nich odnosi się bezpośrednio do zasad zrównoważonego rozwoju (Zawadzka 2017c), a niemal 20% bezpośrednio lub pośrednio do zarządzania terenami zieleni. Jednak przeprowadzona analiza nie potwierdziła, aby na terenie miast Cittaslow północnej Polski kwestie te można było uznać za istotne. Załedwie w przypadku 6 miast odsetek terenów objętych formami ochrony przyrody przekroczył połowę ich powierzchni. Ponadto jedynie w przypadku 2 miast (Górowa Iławeckiego i Bartoszyca) odsetek terenów zieleni miejskiej przekroczył 10%, podczas gdy w aż 12 był poniżej 1%. Lecz za to w Górowie Iławeckim nie odnotowano żadnej formy ochrony przyrody innej niż pomnik przyrody (samych pomników było 6). W Bartoszycach były to odpowiednio 2 i 1.

Biorąc pod uwagę występowanie powierzchniowych form ochrony przyrody, najwyżej w rankingu uplasowały się **Sępól, Ryn, Lidzbark, Gołdap, Węgorzewo i Wydminy**, a ze względu na występowanie pomników przyrody – **Sianów**, ponownie **Węgorzewo** oraz **Orneta**. Pod względem zieleni miejskiej najbardziej atrakcyjne są **Górowo Iławeckie i Bartoszyce**, a także **Lidzbark i Reszel**.

Warto podkreślić, że ustanowienie 4 z 10 form ochrony przyrody (takich jak stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe i pomniki przyrody) należy do kompetencji władz lokalnych – w drodze

uchwały rady gminy. Natomiast w przypadku wszystkich rodzajów terenów zieleni miejskiej objętych badaniem to władze samorządowe mają możliwość ich tworzenia, głównie w drodze szczególnej uchwały, jaką jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Zatem w dużej mierze to od działań władz samorządowych zależy zwiększanie atrakcyjności przyrodniczej miast.

Literatura

- Badora K. 2023. Występowanie, rozwój i podstawowe cechy strukturalne zespołów przyrodniczo-krajobrazowych małych miast Polski. *Czasopismo Geograficzne*, 94(1): 75–101. <https://doi.org/10.12657/czageo-94-04>
- Bank Danych Lokalnych (bdl.stat.gov.pl/bdl/start; dostęp: 22.06.2023).
- Bober J., Kudłacz M. 2017. Podnoszenie atrakcyjności lokalizacyjnej małych miast w oparciu o współczesne programy rozwoju instytucjonalnego oraz metody zarządzania jakością w samorządach. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 327: 50–64.
- Borkowska-Besza B., Bartnikowska U., Ćwirynka K. 2017. Analiza wtórna jakościowych danych zastanych: przegląd założeń teoretycznych i aplikacji metodologicznych. *Jakościowe Badania Pedagogiczne*, 2, 1: 5–24.
- Chmielewski T.J., Śleszyński P., Chmielewski S., Kułak A. 2018. Ekologiczne i fizjonomiczne koszty bezładu przestrzennego. *Prace Geograficzne*, 264.
- Cieszeńska A. 2008. Zachowanie terenów cennych przyrodniczo w kształtowaniu struktury krajobrazu na poziomie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. *Problemy Ekologii Krajobrazu*, 21: 239–250.
- Farelnik E., Stanowicka A., Wierzbicka W. 2021. Cittaslow – model rozwoju i współpracy małych miast. Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn.
- Galibarczyk M. 2017. Sieć Cittaslow jako wizerunkowy produkt turystyczny województwa warmińsko-mazurskiego. [W:] E. Strzelecka (red.), *Alternatywne modele rozwoju miast. Sieć miast Cittaslow*. Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź, s. 110–121.
- Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska (gov.pl/web/gdos/dostep-do-danych-geoprzestrzennych; dostęp: 22.06.2023).
- Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska (<https://www.gov.pl/web/gdos/formy-ochrony-przyrody>; dostęp: 11.09.2023).
- Górski Ł., Maćkiewicz B., Rutkowski A. 2017. Przynależność do Polskiej Krajowej Sieci Cittaslow a rynek nieruchomości. [W:] E. Strzelecka (red.), *Alternatywne modele rozwoju miast. Sieć miast Cittaslow*. Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź, s. 123–134.
- Heaton J. 2008. Secondary analysis of qualitative data: an overview. *Historical Social Research/Historische Sozialforschung*, 33, 3: 33–45.
- Hellwig Z. 1968. Zastosowanie metody taksonomicznej do typologicznego podziału krajów ze względu na poziom ich rozwoju oraz zasoby i struktury wykwalifikowanych kadr. *Przegląd Statystyczny*, 15, 4: 307–327.
- Janusz M. 2018. Differences in the standard of living among the populations of the Cittaslow network towns in Poland. *Barometr Regionalny*, 3, 53: 71–82.
- Jaszcak A., Morawiak A., Żukowska J. 2020. Cycling as a Sustainable Transport Alternative in Polish Cittaslow Towns. *Sustainability*, 12, 12: 5049.
- Jaszcak A., Pochodyła E., Płoszaj-Witkowska B. 2022. Transformation of Green Areas in Central Squares after Revitalization: Evidence from Cittaslow Towns in Northeast Poland. *Land*, 11, 4: 470.
- Knox P.L. 2005. Creating ordinary places: Slow cities in a fast world. *Journal of Urban Design*, 10, 1: 1–11.
- Konecka-Szydłowska B. 2017. Zróżnicowanie polskiej sieci miast Cittaslow w aspekcie społeczno-gospodarczym. [W:] E. Strzelecka (red.), *Alternatywne modele rozwoju miast. Sieć miast Cittaslow*. Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź, s. 61–73.

- Long-Suthehall T., Sque M., Addington-Hall J. 2010. Secondary analysis of qualitative data: a valuable method for exploring sensitive issues with an elusive population? *Journal of Research in Nursing*, 16, 4: 335–344.
- Malinowska E., Szumacher I. 2013. Problemy funkcjonowania rezerwatów w mieście. *Problemy Ekologii Krajobrazu*, 34: 175–180.
- Mierzejewska L. 2004. Przyrodnicze aspekty rozwoju zrównoważonego. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań.
- Międzynarodowy statut miast „Cittaslow” 2014 (<https://cittaslowpolska.pl/index.php/pl/>; dostęp: 11.09.2023).
- Nilsson J.H., Svard A.C., Widarsson A., Wirell T. 2011. “Cittaslow” eco-gastronomic heritage as a tool for destination development. *Current Issues in Tourism*, 14, 4: 373–386.
- Parkins W., Craig G. 2006. *Slow Living*. Berg Publishers, New York.
- Parysek J.J. 1982. Modele klasyfikacji w geografii. Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Pink S. 2007. Sensing Cittaslow: Slow Living and the Constitution of the Sensory City. *The Senses and Society*, 2, 1: 59–77.
- Presenza A., Abbate T., Perano M. 2015. The Cittaslow Certification and its Effects on Sustainable Tourism Governance, *Enlightening Tourism. A Pathmaking Journal*, 5, 1: 40–64.
- Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 17 grudnia 2021 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego 2021 (Dz.U. z 2021 r. poz. 2404).
- Runge J. 2007. Metody badań w geografii społeczno-ekonomicznej – elementy metodologii, wybrane narzędzia badawcze. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Sukiennik M. 2014. Turystyka w czasach przesytu. *Slow Travel jako alternatywa*. Turystyka Kulturowa, 3: 21–38.
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, 2004 (Dz.U. z 2004 r. nr 92, poz. 880).
- Zadęcka E. 2016. Downshifting Koncepcja nowego stylu życia w małym mieście. *Handel Wewnętrzny*, 4, 363: 350–360.
- Zagroba M., Pawlewicz K., Senetra A. 2021. Analysis and Evaluation of the Spatial Structure of Cittaslow Towns on the Example of Selected Regions in Central Italy and North-Eastern Poland. *Land*, 10, 8: 780.
- Zawadzka A.K. 2017a. Identyfikacja inicjatyw służących budowaniu tożsamości lokalnej w wybranych miastach sieci Cittaslow. [W:] E. Strzelecka (red.), *Alternatywne modele rozwoju miast. Sieć miast Cittaslow*. Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź, s. 82–96.
- Zawadzka A.K. 2017b. Potencjalne implikacje społeczno-ekonomiczne akcesji do sieci Cittaslow w erze przyspieszenia. *Biuletyn KPZK PAN*, 266: 125–141.
- Zawadzka A.K. 2017c. Making Small Towns Visible In Europe: The Case Of Cittaslow Network. *The Strategy Based On Sustainable Development. Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 13: 90–106.
- Zawadzka A.K. 2018. Accessibility of Polish and Nordic Cittaslow Towns. *Barometr Regionalny*, 16, 2: 47–58.
- Zawadzka A.K. 2019. Potential of religious-cognitive tourism in Polish Cittaslow towns. *Geography and Tourism*, 7: 75–92.
- Zawadzka A.K. 2021. Architectural and Urban Attractiveness of Small Towns: A Case Study of Polish Coastal Cittaslow Towns on the Pomeranian Way of St. James. *Land*, 10, 7: 724.
- Zielińska-Szczepkowska J., Jaszczak A., Żukovskis J. 2021. Overcoming Socio-Economic Problems in Crisis Areas through Revitalization of Cittaslow Towns. *Evidence from North-East Poland. Sustainability*, 13, 14: 7984.
- Zielona infrastruktura – zwiększanie kapitału naturalnego Europy. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Bruksela 6. 5. 2013. COM(2013) 249 final.

Natural attractiveness of Cittaslow towns in northern Poland

Abstract: The main aim of the article is to identify the natural attractiveness of 29 Cittaslow towns of northern Poland (located in the Warmian-Masurian, Pomeranian and West Pomeranian provinces)

in terms of the presence of forms of nature conservation and urban green areas. The article consists of three parts. The first one analyzes the existing research related to Polish Cittaslow towns, including a detailed analysis – quantitative research. In the second one, the query of statutory definitions of forms of nature conservation, their number and mode of appointment and the definition of green areas was conducted. In the third part, a study was conducted independently for (I) forms of nature conservation and (II) urban green areas. Because the forms of nature conservation (apart from monuments of nature) were rare in towns – the descriptive method was applied only presenting the data in a table. However, in the case of urban green areas, two overlapping methods were applied. The first one was the calculation of a synthetic index being the sum of the percentages of shares of green areas owned by municipal authorities. The second method was cluster analysis. Pearson correlation coefficient was used to search for links between individual forms of nature conservation and urban green areas. In the case of forms of nature conservation, there were eight variables in the analysis, namely: (1) nature reserves, (2) landscape parks, (3) protected landscape areas, (4) special protection areas (birds), (5) special areas of conservation, (6) ecological areas, (7) landscape-nature complexes and (8) monuments of nature. In the case of urban green areas, four variables were used, namely: (1) walking and leisure parks, (2) green areas, (3) housing estate green areas and (4) communal forests. Finally, a ranking of the natural attractiveness of the Cittaslow towns in northern Poland was created, according to which, taking into account the surface area of forms of nature conservation, the highest ranked were Sępólno, Ryn, Lidzbark, Gołdap, Węgorzewo and Wydminy, and due to the presents of monuments of nature – Sianów, Węgorzewo and Orneta. Taking into account the areas of urban green areas, the most attractive are Górowo Iławeckie and Bartoszyce, as well as Lidzbark and Reszel. It has also been shown that local authorities can contribute to raising the natural attractiveness of towns.

Key words: forms of nature conservation, municipality green areas, small towns, Cittaslow